

Stručné dejiny ochranárstva a environmentalizmu na Slovensku

Mikuláš Huba (ÚM STU, Slovenský ochranársky snem, STUŽ/SR)

6. 3. 2025, Zelené fórum Zvolen

- ▶ Ak by sme mali začať doslova od Adama, potom dejiny prehreškov proti prírode - napr. trhanie zakázaných jablák na jednej strane a hejty voči nevinným hadom na strane druhej, sú staré ako ľudstvo samo.
- ▶ Následné vyhánanie prvých ľudí z raja bolo niečo ako dnešné vyhánanie dobrovoľných strážcov prírody či bežných ľudí z lesa.
- ▶ Ale ak nerátame božie prikázania, smrteľné hriechy či podobné desatorá a mravné kódexy, nemalo to celé ešte poriadny právny rámec.
- ▶ Ten mu dal až Chammurapi vo svojom slávnom (aj) ochranárskom zákonníku z 18. stor. p.n.l.

- ▶ Zase sa posunieme v čase až do čias feudalizmu, kedy sa ochrana prírody začína tak trochu podobat' na dnešnú, aj keď motív je iný: zachovanie lesa ako biotopu pre poľovnú zver.
- ▶ Medzitým sme tu mali Františka z Assisi považovaného za patróna ekológov.
- ▶ Renesancia a osvietenstvo prinášajú na jednej strane obdiv k prírode, ale na druhej stoja na začiatku toho, čo sme za mojej mladosti nazývali vedecko-technickou revolúciou s veľmi kontroverznými následkami na prírodu.
- ▶ Filozof Jean-Jacques Rousseau ako jeden z prvých vytvára filozofickú obhajobu prirodzenosti.

- ▶ To len ešte viac podčiarklo hnutie romantizmu a vnieslo do toho navyše silnú emóciu.
- ▶ A opäť sa posunieme v čase do druhej polovice 19. storočia, kedy začínajú vznikať prvé národné parky, s'aby predzvest' územnej ochrany prírody v dnešnom ponímaní.
- ▶ O pár desiatok rokov neskôr sa tento trend dostáva aj k nám, do Horného Uhorska a vznikajú prvé prírodné rezervácie a ochrannárske spolky, napr. okrášľovacie, muzeálne a pod.
- ▶ Ďalší pokrok v tomto smere nastáva za I. ČSR, najmä vďaka osvieteným českým akademikom a úradníkom: za všetkých spomeniem aspoň prof. Domina. O. i. vtedy vznikajú predstavy o TANAP-e či PIENAP-e. Aj turistické spolky či skauting a pod. propagujú OP.

- ▶ Po II. sv. vojne naberajú veci rýchly spád: už v r. 1949 vzniká TANAP, o niečo neskôr rozšírený o svoj poľský náprotivok za vzniku I. bilaterálneho NP v Európe.
- ▶ V r. 1955 slovenský parlament prijíma zákon o ochrane prírody.
- ▶ Vo vedeckých kruhoch sa etabluje silná krajinno-ekologická škola (prof. Ružička a kol.) ako aj silná škola krajinnej syntézy (prof. Mazúr a kol.).
- ▶ Propagácii prírody a jej ochrany sa venuje čoraz viac časopisov. Ako prvé KS.

- ▶ V. r. 1969 vzniká Slovenský zväz ochrancov prírody, ktorý sa o 6 rokov neskôr - teda presne pred polstoročím - mení na SZOPK, pričom sa rozširuje nielen jeho náplň, ale aj vedenie, stanovy a ambície.
- ▶ Rozšírenie náplne o. i. legitimizuje aj orientáciu na kultúrnu krajinu a kultúrne dedičstvo.
- ▶ Vzápätí sa na pôde SZOPK konštituuje mestská organizácia v BA i Košiciach a niekoľko desiatok základných organizácií i odborných grémií. Postupom času ich po celom Slovensku vzniká viac ako 400 a v každom okrese viac či menej funguje okresný sekretariát SZOPK.
- ▶ Od r. 1976 sa konajú tradičné Tábory ochrancov prírody (TOP). Ale tiež Ekofilm, Ekoplagát, Škola OP v Gbeľanoch a pod.

- ▶ Koncom 70-tych rokov vzniká Strom života inšpirovaný českým Brontosaurom.
- ▶ Prelom 70. a 80. rokov: kauza Roháče, kandidatúra na ZOH 1984 a Dunaj.
- ▶ V priebehu 80. rokov sa SZOPK angažuje aj za záchranu Mlynov v Kvačianskej doline, bratislavských historických cintorínov či Čiernohronskej lesnej železničky.
- ▶ 1984 - 85 Inšpirácia z Rakúska: úspešný bojkot VD Hainburg.
- ▶ 1986 - Černobyl' a znásobený odpor voči JE.
- ▶ 1987 - 1989 - Návrh NP Podunajsko a Bratislava/nahlas a následne veľká medzinárodná petícia - 2. najväčšia v ČSSR - za NPP.

- ▶ Počas 70. a 80. rokov nové CHKO a NP (NAPANT, Slovenský raj, Malá Fatra, Veľká Fatra...)
- ▶ 1988 - Klub ekologických novinárov.
- ▶ 1989 - Revolučný zjazd SZOPK v predvečer Nežnej, transformácia, sloboda a zároveň personálne oslabenie i postupný ústup SZOPK zo scény.
- ▶ 1989 - Vyvrcholením tohto obdobia je významná účasť ochranárov na Nežnej (sekretariáty MV SZOPK a VPN sídli v tých istých priestoroch na Mariánskej 2 v BA, ochranári na tribúnach i pod nimi: Budaj, Ondruš, Vavroušek, Huba, Tatár, Šremer, Flamik, Gál, Zemanová, Filková, Procházka, Gindl, Kresánek a ďalší/e mimo BA).
- ▶ 1989 - Vzniká Fórum ochrancov a tvorcov životného prostredia na Slovensku.

- ▶ 1990 - Živá reťaz za NP Podunajsko: cca 60 000 účastníkov a účastníčok, Mesiac na hrádzi o rok neskôr...
- ▶ 1990 - Vznik Strany zelených. ŽP a OP sa stáva jednou z piatich top priorít VPN.
- ▶ 1990 - Enviro-investigatíva, pravidelná publicistická relácia Eko ďalej v STV.
- ▶ 1990 - 92 Vzniká MŽP, FVŽP, parlamentný výbor pre ŽPaOP, nové zákony: tzv. legislatívna revolúcia.
- ▶ Po r. 1990 v novej situácii aj nové mimovládky (napr. VLK, Ľudia a voda, Slovenská riečna sieť, KOZA, BROZ, Ipeľská únia...) a grantové schémy (o.i. REC, EPCE - dnešný Ekopolis, v ČR Nadace Partnerství).

- ▶ Zapojenie slovenských MVO a aktivistov/aktivistiek do medzinárodného kontextu (IUCN, WWF, FoE I, Greenpeace...).
- ▶ Ale aj nové trenice, rivality, nedorozumenia: napr. medzi SZ a VPN.
- ▶ 1990 - 92 - SZ prvý a posledný raz ako samostatná strana v slov. parlamente. V r. 1998 - 2002 ako súčasť SDK.
- ▶ Posilnenie pozície enviro na slovenských univerzitách: Bratislava, Košice, Zvolen, Nitra...
- ▶ 1991 - Vzniká osobitná štátna správa pre životné prostredie.
- ▶ 1991 - Dobříšska konferencia s významnou účasťou aj slovenských environmentalistov/tiek. Paralelná MVO.

- ▶ 1992 - Summit Zeme v Riu s významnou úlohou ČSFR a s ohlasom aj na Slovensku.
- ▶ 1992 - Medzinárodná Tatranská konferencia ochrancov prírody: vznik A-Projektu.
- ▶ 1992 - 93 - Vznik samostatnej SR a zakotvenie sociálne a ekologicky orientovaného trhového hospodárstva v Ústave, ako aj celá hlava ústavy venovaná ŽP.
- ▶ 1992 - 1996 - Pokračujú aktivity okolo Dunaja a ďalších VD (Žilina, Turček, Tichý potok, Slatinka...).
- ▶ 1992, 1993 - Vznik STUŽ a STUŽ/SR.

- ▶ 1993 - 2000 - Nielen oponovanie oficiálnych ale aj vznik alternatívnych rozvojových koncepcií: Voda pre 3. tisícročie, alternatívna energetická politika, Smerovanie k trvalo udržateľnému Slovensku...
- ▶ Celé 90. roky kampaň proti výstavbe nových blokov JEMO.
- ▶ 1992 - 1998 - s malou prestávkou v r. 1994. Išlo o ťažké roky mečiarizmu. Grémium 3. sektoru.
- ▶ 1998 - 4. Konferencia zmluvných strán Dohovoru OSN o biodiverzite v BA a paralelná MVO konferencia.
- ▶ 1998 - Vznik NP Muránska planina a Slovenský kras ako aj CHKO Dunajské luhy.

- ▶ 1998 - nástup I. vlády M. Dzurindu. Určité sklamanie, čiastkové úspechy. Dohoda s MŽP.
- ▶ 1999 - z G3S sa vyčlenilo Ekofórum.
- ▶ 1998 - 2002 - vznik Národnej stratégie TUR.
- ▶ 1999 - Vznik Rady vlády SR pre TUR so zastúpením troch ochranárov, resp. ochranárov.
- ▶ 1998 - 2004 - príprava na vstup SR do EÚ - snaha ukázať sa v dobrom svetle.
- ▶ 2004 - Veterná smršť v Tatrách.
- ▶ 2004 - 2010 - Spor o budúcu podobu Tatier. Napr. blokáda ťažby v Tichej a Kôprovej doline, ale aj MVNT.

- ▶ 2006 - 2009 - MŽP v rukách SNS.
- ▶ 2009 - Premiér Fico odníma MŽP SNS.
- ▶ 2009 - Najväčšia petícia proti ťažbe uránu (Greenpeace a spol.)
- ▶ 2010 - Premiér Fico ruší samostatné MŽP a pričleňuje ho k MPRV.
- ▶ 2010 - 2012 - Vláda Ivety Radičovej: obnova MŽP, post Splnomocnenca vlády pre TU manažment povodí, Splnomocnenec pre MVO, RV pre ROS, ale aj schválenie koncepcie výstavby MVE.
- ▶ 2012 - 2016 - Zápas proti MVE, za záchranu lesov a i., určité pozície ochranárov v NR SR.
- ▶ 2015 - Vznik Slovenského ochranárskeho snemu.

- ▶ 2016 - Predsedníctvo SR v Rade EÚ.
- ▶ 2018 - 2020 - Niekoľko pozitív počas vlády Petra Pellegriniho.
- ▶ 2019 - Malý zázrak: Zuzana Čaputová sa stáva prezidentkou. ŽP si stanoví ako jednu z 3 priorít.
- ▶ 2019 - Martin Hojsík a Michal Wiezik na kandidátke Progresívneho Slovenska/Spolu sa stávajú poslancami EP.
- ▶ 2020 - Ministrom ŽP sa stáva Ján Budaj: viacero pozitív (reforma NP, zálohovanie nápojových obalov, ochrana vlka, pralesy, zastavenie plánov na nové VD, ale aj pár zlyhaní).
- ▶ 2023 - súčasnosť: katastrofa v podobe MŽP v rukách nominantov SNS. Ale to už vlastne nie je história.

► Ďakujem za pozornosť!